

УДК 341.231.14

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series18.2025.45.03>

Коломоєць К. С.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА КОРИСТУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТАМИ НАУКОВОГО ПРОГРЕСУ ТА ЇХ ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ В МЕЖАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті проаналізовано міжнародно-правові акти Європейського Союзу (Договір про функціонування Європейського Союзу, Хартія основних прав Європейського Союзу, Боннська декларація про свободу наукових досліджень, Директива про відкриті дані (ЄС) 2019/1024, Директива (ЄС) 2016/801 щодо в'їзду та перебування громадян третіх країн з метою дослідження, навчання, волонтерської служби, схем обміну учнями або освітніх проєктів і роботи по au pair, Регламент (ЄС) 2021/695 та Регламент (ЄС) 2021/817), якими закріплено окремі положення, що стосуються права на відкриту науку та п'яту європейську свободу, яка передбачає вільний рух знань і дослідників. Аналіз положень правових актів та доктринальних джерел щодо права на відкриту науку в Європейському Союзі (далі – ЄС) дозволяє розглядати його як похідне від універсального права на користування результатами наукового прогресу та їх практичне застосування. Право на відкриту науку займає провідне місце у праві ЄС, оскільки має всеохоплюючий характер і впливає на різні сфери: від охорони здоров'я й освіти до технологій і культури. Через аналіз правових актів було визначено різні принципи відкритої науки, зокрема безперешкодний доступ кожного до наукових знань, свобода їх поширення, мобільність, інтернаціоналізм, рівність доступу та інше. Разом з тим, проаналізовано значення принципів FAIR як основи обігу відкритих наукових даних. Дослідження у даній статті підкреслює важливість правових механізмів ЄС у формуванні умов для доступу до відкритої науки, користування результатами наукового прогресу та мобільність дослідників, що сприяє глобальному науковому співробітництву, інноваціям і розвитку суспільства. Право на відкриту науку в ЄС інтегрується у загальну систему прав людини як логічне продовження універсальних міжнародних норм, що підкреслює адаптивність права ЄС до викликів сучасного глобального розвитку науки й технологій.

Ключові слова: міжнародно-правові акти, права людини, Європейський союз, відкрита наука, науковий прогрес, культурні права.

Постановка проблеми. Право на користування результатами наукового прогресу та їх практичне застосування є загальновизнаним універсальним правом людини, яке гарантовано міжнародними актами, зокрема Загальною декларацією прав людини 1948 р. (далі – ЗДПЛ) та Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. (далі – МПЕСКП). Водночас, не менш важливим є закріплення даного права на регіональному рівні задля кращого і більш ефективного забезпечення його реалізації у межах конкретного регіону. Однак, незважаючи на існування різноманітних правових регіональних інструментів, що визнають право на користування результатами наукового прогресу та їх практичне застосування, на європейському рівні відсутнє окреме положення, яке б прямо закріплювало досліджуване нами право. Проте право Європейського Союзу (далі – ЄС) підтримує цю концепцію, зокрема через так звану п'яту європейську свободу, яка передбачає вільний рух знань і дослідників. Саме тому аналіз правового регулювання права на користування результатами наукового прогресу та їх практичне застосування на європейському рівні є актуальним і своєчасним, враховуючи особливості його закріплення у міжнародних договорах універсального і регіонального рівнів та зростання уваги до цієї проблематики.

Стан опрацювання. У рамках права на користування результатами наукового прогресу та їх практичне застосування на європейському регіональному рівні розвивається право на відкриту науку, яке є відносно новим явищем для права Європейського Союзу. Відповідно, коло науковців, які досліджують дану проблематику, є вузьким, проте дослідження окремих аспектів даного права можна знайти у працях Андреа Боджіо (Andrea Boggio), Жана-Клода Бургельмана (Jean-Claude Burgelman), Людовіки Пасері (Ludovica Paseri), Роберто Андорно

(Roberto Andorno), Цезаре Романо (Cesare Romano) та інших. Серед українських науковців можна зазначити М. Баймуратова, Л. Заблоцьку, В. Мицика, Т. Сироїд, Л. Фоміну, Н. Юрчишина та інших, у працях яких досліджувалися окремі питання захисту прав людини в межах європейського регіону.

Мета статті: охарактеризувати міжнародно-правові акти Європейського Союзу щодо закріплення права на користування результатами наукового прогресу та їх практичне застосування.

Виклад основного матеріалу. Європейська система захисту прав людини визнається однією з провідних у світі, зважаючи на її інноваційність та адаптивність до нових викликів і реалій. Водночас, право на користування результатами наукового прогресу та їх практичне застосування, будучи предметом дискусій ще з 1940-х років, сьогодні зумовлює виникнення дискусій у галузі прав людини з огляду на відсутність єдиного підходу до нормативного визначення даного права та великий прогрес у науці і технологіях за останні десятиліття, що спонукає до актуалізації цього питання. Відповідно, ЄС, як частина європейської системи захисту прав людини, відіграє важливу роль для реалізації досліджуваного права у європейському регіоні, навіть попри відсутність нормативного закріплення цього права в законодавстві ЄС.

Договір про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС), як один з основних договорів ЄС, опосередковано закріплює право на користування результатами наукового прогресу та їх практичне застосування. Так, розділ XIX «Дослідження, технічний розвиток і космос» ДФЄС розкриває одну з цілей ЄС щодо формування Європейського дослідницького простору. Задля забезпечення цієї мети, у ч. 1 ст. 179 визнається свобода переміщення дослідників, наукових знань і технологій, що прямо корелюється зі змістом досліджуваного нами права. Дана стаття демонструє сприяння доступу до наукового прогресу, оскільки вільне переміщення дослідників, наукових знань і технологій через кордони забезпечує ширший доступ до результатів досліджень і досягнень як для дослідників, так і для громадськості. Крім того, з метою сприяння дослідницькій діяльності, ч. 1 ст. 179 визнає взаємозв'язок між наукою та іншими сферами політики ЄС. Цей зв'язок, відповідно, гарантує, що науковий прогрес має стати інструментом у вирішенні суспільних проблем і досягненні більш широких цілей. Разом з тим, у ч. 2 ст. 179 вказується необхідність заохочення до наукової діяльності та діяльності технічного розвитку підприємства, дослідницькі центри та університети, що, у свою чергу, сприяє обміну знаннями, об'єднанню ресурсів та спільним дослідницьким зусиллям і, як наслідок, прискорює темпи наукового прогресу. Водночас, положення ч. 2 ст. 179 про можливість відкриття державних контрактів на національному рівні, визначення спільних стандартів та усунення правових та фінансових перешкод є безпосередньо взаємопов'язаним з правом на користування результатами наукового прогресу та їх практичне застосування, оскільки такі заходи забезпечують рівний доступ до дослідницьких ресурсів і можливостей для всіх учасників, незалежно від їхнього національного походження [12]. Отже, ст. 179 ДФЄС, акцентуючи увагу на співпраці та обміну знаннями, сприяє демократизації науки, гарантуючи, що результати наукового прогресу не повинні обмежуватися виключно вузьким колом вчених, проте мають поширюватися серед суспільства.

Хартія основних прав Європейського Союзу 2000 р. (далі – Хартія), виступаючи головним договором у ЄС, що визначає основні права і свободи громадян ЄС, прямо визнає у ст. 13, що мистецтво і наукові дослідження повинні бути вільними від обмежень [3]. У поясненнях до Хартії зазначено, що свобода закріплена у цій статті впливає насамперед із права на свободу думки і вираження поглядів і повинна здійснюватися з урахуваннями ст. 1 даного акту і може підлягати обмеженням, передбаченим ст. 10 Європейської конвенції з прав людини (далі – ЄКПЛ) [13]. Зокрема, наукові дослідження, відповідно до ст. 1 Хартії, яка передбачає принцип поваги до людської гідності, не можуть проводитися способами, що передбачають порушення цього принципу (наприклад, медичні дослідження не можуть проводитися без вільної та інформованої згоди учасників). Обмеження, що вказані у ст. 10, теж є важливими для свободи наукових досліджень, оскільки передбачають, що свобода вираження поглядів може зазнавати таких обмежень, які встановлені законом і є необхідними в демократичному

суспільстві в інтересах національної безпеки, для охорони громадського порядку, здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [10]. Ці коментарі до ст. 13 Хартії, як зазначає Роберто Андорно (Roberto Andorno), мають велике значення, оскільки вони чітко окреслюють, що свобода наукових досліджень, як і більшість свобод, не є абсолютною, а може підлягати певним обмеженням в інтересах інших осіб і суспільства. Тому наукові дослідження не можуть здійснюватися поза етичними і правовими принципами, які є базовими для будь-якого демократичного суспільства, такими як повага до людської гідності і прав людини тощо [19, с. 91–92].

Водночас аналіз ст. 13 Хартії дає підстави стверджувати, що нормативний зміст даної статті передбачає також право кожної людини на доступ до наукових знань і на участь в їхньому поширенні. Зокрема, будь-яка особа може мати доступ до наукових досліджень, які проводяться в ЄС, через наукові установи або інші інформаційні ресурси, а також брати участь у наукових дебатах, наприклад, долучаючись до громадських слухань або підписання петицій тощо. Разом з тим, Європейський Союз сприяє доступу до наукових знань та участі в наукових дослідженнях через реалізацію низки програм, зокрема програму «Horizon Europe». Відповідно, дане право, закріплене у ст. 13, адресоване як науковцям, зусиллям яких держава не повинна перешкоджати у проведенні наукових досліджень, так і громадськості в цілому, яка повинна мати доступ до результатів наукових розробок. Ці права, серед іншого, гарантуються всім особам, які перебувають на території ЄС, незалежно від їхнього громадянства, а також до органів ЄС та держав-членів.

Як зазначає Людовіка Пасері (Ludovica Paseri), у тісному зв'язку з нормою ст. 13 Хартії основних прав Європейського Союзу, ЄС розробив так звану п'яту європейську свободу – свободу вільного пересування знань і дослідників – як доповнення до свободи руху товарів, людей, послуг і капіталу. Дефініція «п'ята європейська свобода» була запропонована Янезом Поточником, Європейським комісаром з питань досліджень з 2004 по 2010 рр., і представлена на засіданні Ради Європи у Любляні в 2008 р. [15, с. 521]. Дана свобода представляє собою вільний рух знань і дослідників у межах ЄС і знаходить своє найбільш конкретне застосування у створенні Європейського дослідницького простору (далі – ЄДП), заснованого у 2000 р. [4].

Окрім численних правових актів, прийнятих з метою забезпечення права на відкриту науку, важливу роль відіграють доктринальні розробки науковців, які свідчать про актуальність цього питання в ЄС. Так, у доктрині право людини на відкриту науку визначається як право індивіда брати участь в культурному житті та отримувати вигоду від прогресу науки, яка є відкритою і прозорою на кожному етапі наукового процесу, а також заснована на співробітництві та інклюзивності, наскільки це можливо [15, с. 535]. Перехід від загального права на науку до так званого права на відкриту науку, як зазначає Людовіка Пасері (Ludovica Paseri), ґрунтується на трьох факторах: 1) вплив нових технологій та цифрових інформаційно-комунікаційних технологій; 2) поява парадигми відкритої науки; 3) європейська політика, що реалізує приклади відкритої науки знизу вгору, розроблені за останні роки [15, с. 534–535]. Водночас, на рівні ЄС концепція вільного обміну знаннями була підтримана Європейською Комісією у 2012 р. у Повідомленні під назвою «Посилене партнерство Європейського дослідницького простору задля досконалості та зростання». У ньому зазначено, що доступ до наукових знань, їх обмін і використання сприяють ефективності досліджень та інновацій, а також дозволяють громадянам висловлювати свої очікування. Для посилення економічного впливу досліджень ЄС підтримує відкриті інновації, співпрацю між дослідженнями, бізнесом і освітою, а також обмін знаннями між державним і приватним секторами з урахуванням прав інтелектуальної власності [9]. Разом з тим, формальним початком політики Європейської Комісії у сфері відкритої науки вважається прийняття Повідомлення № 192 від 2015 р., в якому викладено «Стратегію єдиного цифрового ринку для Європи» і вперше згадується концепція відкритої науки (п. 4.1.) [8].

Визначним етапом для розвитку права на відкриту науку є запуск Європейської хмари відкритої науки (далі – EOSC) у 2018 р. [2]. Загалом, EOSC – це віртуальне середовище з відкритими та безперебійними послугами для зберігання, управління, аналізу та повторного використання дослідницьких даних між кордонами та науковими дисциплінами шляхом об'єднання існуючих інфраструктур наукових даних [14, с. 2]. Даний проєкт визначається як наріжний

камінь нинішньої європейської політики у сфері відкритої науки, оскільки, серед іншого, він втілює те, що було визначено як «доктрина фон дер Ляєн» – висвітлення економічної цінності, яку можна отримати від обміну і повторного використання даних, включаючи наукові дані [16, с. 48]. Крім того, Президентка Європейської Комісії Урсула фон дер Ляєн у своїй промові від 22 січня 2020 р. вказала: «Дані – це такий самий відновлюваний ресурс, як вітер чи сонце. Кожні 18 місяців ми подвоюємо обсяг даних, які виробляємо [...] 85 % з яких ніколи не використовуються» [7]. Отже, створення EOSC тісно пов'язане з реалізацією права на користування результатами наукового прогресу та їх практичне застосування, зокрема в контексті відкритої науки. EOSC забезпечує доступ до наукових даних з усього світу, дозволяючи вченим, підприємцям і громадянам отримувати доступ до важливої інформації, яка може бути використана у будь-який спосіб, зокрема для створення нових продуктів і послуг або вирішення глобальних проблем тощо.

Важливу роль у становленні права на відкриту науку в ЄС стала Боннська декларація про свободу наукових досліджень, прийнята у 2020 р. Дана Декларація, попри закріплення необхідності надання свободи дослідження для науковців, вказує на актуальність свободи наукових досліджень для прогресу суспільств. Так, Декларація визначає, що свобода наукових досліджень базується на відкритості, обміні, досконалості, інтернаціоналізмі, різноманітності, рівності, цілісності, допитливості, відповідальності та рефлексивності, які є основою демократії. Її мета – посилення Європейського дослідницького простору через залучення суспільства до досліджень. Прозоре інформування про результати та процеси досліджень визнано ключовим для довіри до науки та побудови відкритого й демократичного суспільства [1].

Досліджуючи право на користування результатами наукового прогресу та їх практичне застосування, зокрема принцип відкритої науки ЄС, важливо приділити увагу Європейській декларації про цифрові права та принципи цифрового десятиліття 2023 р. Цифрові технології, як результат наукового прогресу, охоплюють усі сфери життя, від медицини до бізнесу та розваг. Метою Європейської декларації є просування цифрової трансформації, орієнтуючись на європейські цінності, права людини та забезпечення користі для осіб, підприємств і суспільства загалом. Основний взаємозв'язок між досліджуваним нами правом і даним актом полягає у тому, що технології, згідно з п. 1 Декларації, визнаються як такі, що мають слугувати і приносити користь усім людям, які живуть у ЄС, і давати їм змогу реалізовувати свої прагнення в умовах повної безпеки та поваги до їхніх основних прав. Разом з цим, п. 3 і п. 4 закріплюють право кожного мати доступ до доступного та високошвидкісного цифрового зв'язку, так само як і мати можливість здобувати всі базові та розширені цифрові навички [11], які дозволять індивідам у повному обсязі користуватися результатами наукового прогресу.

Аналізуючи вторинне законодавство ЄС, зокрема регламенти, директиви та рішення, важливо виділити акти, що просувають парадигму відкритої науки. У 2019 р. була опублікована Директива про відкриті дані (ЄС) 2019/1024, в якій державний сектор зобов'язується поширювати інформацію, створену в різних сферах, що може принести користь суспільству. Вільне надання інформації дозволяє створювати нові інноваційні продукти і послуги, реалізуючи принцип відкритої науки. У ст. 2 (9) Директиви (ЄС) 2019/1024 дослідницькі дані визначаються як документи у цифровій формі, зібрані в процесі науково-дослідницької діяльності. Важливим є також закріплення Принципів справедливих даних FAIR, які забезпечують відкритість дослідницьких даних і є основою для їх ефективного використання в науці [6]. FAIR – це абревіатура, що розшифровується як Findability (Можливість пошуку), Accessibility (Доступність), Interoperability (Здатність до взаємодії) and Reusability (Повторне використання), тобто набір характеристик, якими повинні володіти дані, щоб вважатися FAIR і ефективно використовуватися [15, с. 527]. Визначення цих принципів є нагальним в контексті дослідження принципу відкритої науки, оскільки вони виступають основою відкритості наукових даних та діють як керівництво для розпорядників інформації [20, с. 5].

Директива (ЄС) 2016/801 щодо в'їзду та перебування громадян третіх країн з метою дослідження, навчання, волонтерської служби, схем обміну учнями або освітніх проєктів і роботи по au pair також відіграє допоміжну роль у просуванні принципу відкритої науки і, зокрема,

«п'ятої європейської свободи». Так, п. 44 Преамбули Директиви 2016/801 вказує на необхідність сприяння мобільності дослідників і студентів у межах ЄС, у тому числі шляхом зменшення адміністративного тягаря, пов'язаного з мобільністю у деяких державах-членах. Директива заохочує обмін знаннями, даними та науковим прогресом через кордони та має вирішальне значення для реалізації права на відкриту науку [5].

Аналізуючи регламенти ЄС у контексті досліджуваного нами права, варто згадати Регламент (ЄС) 2021/695, яким було засновано програму Horizon Europe, та Регламент (ЄС) 2021/817, який засновує і регулює програму Erasmus+. Регламент (ЄС) 2021/695, прийнятий весною 2021 р., заснував нову грантову програму для досліджень й інновацій (Horizon Europe) на період з 2021 по 2027 рр. Важливим аспектом даного Регламенту є те, що п. 1 ст. 14 безпосередньо закріплює принцип відкритої науки, вказуючи, що Програма заохочує відкриту науку як підхід до наукового прогресу, що базується на спільній роботі та поширенні знань. Додатково у п. 3 ст. 14 згадуються принципи FAIR, які вже були закріплені раніше у Директиві (ЄС) 2019/1024. Відповідно, цю статтю можна вважати офіційним визнанням ЄС парадигми відкритої науки, яка ґрунтується на п'ятій європейській свободі вільного розповсюдження знань. Це додатково демонструється тим, що у п. 8 Преамбули Регламенту (ЄС) 2021/695 міститься чітка оцінка європейських інституцій, в якій зазначається: «Відкрита наука, включаючи відкритий доступ до наукових публікацій і дослідницьких даних, а також оптимальне поширення і використання знань мають потенціал для підвищення якості, впливу і користі науки. Вони також можуть прискорити розвиток знань, роблячи їх більш надійними, ефективними і точними, більш зрозумілими для суспільства і такими, що реагують на суспільні виклики» [17].

Регламент (ЄС) 2021/817, під дію якого підпадає регулювання програми Erasmus+, разом з Регламентом (ЄС) 2021/695 утворює синергію, яка сприяє інтеграції освіти та досліджень, про що зазначається у п. 16 Регламенту (ЄС) 2021/817 [18]. Даний Регламент не має прямої згадки про право на відкриту науку, проте опосередкований зв'язок може розкриватися у наступному. По-перше, даний нормативно-правовий акт підвищує мобільність дослідників, студентів і наукових співробітників, що сприяє міжнародній співпраці, обміну знаннями та призводить до швидшого наукового прогресу та ширшого розповсюдження їх результатів. По-друге, Erasmus+ фінансує проекти, які сприяють науковій комунікації та залученню громадськості, що може підвищити обізнаність суспільства про наукові дослідження та їх потенційний вплив, сприяючи формуванню підтримки наукового прогресу. По-третє, Erasmus+ заохочує співпрацю між академічними та промисловими партнерами. Це, у свою чергу, може подолати розрив між дослідженнями та практичним застосуванням результатів наукових досліджень, що призведе до прискореного розвитку та поширення нових технологій і рішень.

Висновки. Отже, підсумовуючи все вищевикладене, можна стверджувати, що право Європейського Союзу дійсно підтверджує свою адаптивність до новітніх викликів, зокрема у питаннях доступу до наукових досліджень, прогресу і технологій. Право на доступ до результатів наукового прогресу забезпечується шляхом закріплення права на відкриту науку в правовій системі ЄС. Так, право на відкриту науку визначається як право брати участь у культурному житті та отримувати вигоду від прогресу науки, яка є відкритою і прозорою на кожному етапі наукового процесу, а також заснована на співробітництві та інклюзивності, наскільки це можливо. Низка актів, прийнятих у межах ЄС, як м'якого, так і твердого права, покликані забезпечити реалізацію права на відкриту науку, шляхом закріплення свободи вільного пересування знань і дослідників у Договорі про функціонування Європейського Союзу, Хартії основних прав Європейського Союзу (ст. 179), розкриття окремих аспектів даної свободи та права на відкриту науку в регламентах і директивах, а також виокремлення принципів відкритих дослідницьких даних FAIR. Право на відкриту науку, гарантоване в ЄС, можна розглядати як похідне від універсально закріпленого права, зазначеного у ст. 27 ЗДПЛ та ст. 15 (1) (b) МПЕСКП. Тому, попри відмінність у формулюваннях досліджуваного нами права на європейському та універсальному рівнях, ЄС фактично визнає необхідність гарантувати доступ до користування науковими знаннями та результатами наукового прогресу.

Використана література:

1. Bonn Declaration on Freedom of Scientific Research. 2020. URL: https://www.bmbf.de/bmbf/shareddocs/downloads/files/_drp-efr-bonner_erklaerung_en_with-signatures_maerz_2021.pdf?__blob=publicationFile&v=1 (date of access: 14.12.2024).
2. Burgelman J.C. Politics and Open Science: How the European Open Science Cloud Became Reality (the Untold Story). *Data Intelligence*. 2021. Vol. 3, no. 1. P. 5–19. URL: https://doi.org/10.1162/dint_a_00069 (date of access: 11.12.2024).
3. Charter of Fundamental Rights of the European Union. 2012. URL: http://data.europa.eu/eli/treaty/char_2012/oj (date of access: 08.12.2024).
4. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Towards a European research area, COM/2000/0006 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0006:FIN:en:PDF> (date of access: 10.12.2024).
5. Directive (EU) 2016/801 of the European Parliament and of the Council of 11 May 2016 on the conditions of entry and residence of third-country nationals for the purposes of research, studies, training, voluntary service, pupil exchange schemes or educational projects and au pairing (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:32016L0801> (date of access: 14.12.2024).
6. Directive (EU) 2019/1024 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019, on open data and the re-use of public sector information. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32019L1024> (date of access: 12.12.2024).
7. Euronews. Ursula von der Leyen speaks at the World Economic Forum | LIVE, 2020. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_A7Q514z_dw (date of access: 08.12.2024).
8. European Commission. A Digital Single Market Strategy for Europe. COM/2015/192 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52015DC0192> (date of access: 10.12.2024).
9. European Commission. A Reinforced European Research Area Partnership for Excellence and Growth. COM/2012/392 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52012DC0392> (date of access: 10.12.2024).
10. European Convention on Human Rights. 1950. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG (date of access: 08.12.2024).
11. European Declaration on Digital Rights and Principles for the Digital Decade (2023/C 23/01). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:JOC_2023_023_R_0001 (date of access: 14.12.2024).
12. European Union. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. 2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF> (date of access: 10.12.2024).
13. Explanations Relating to the Charter of Fundamental Rights (2007/C 303/02). *Official Journal of the European Union*. 2007. Vol. 50. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:303:FULL> (date of access: 08.12.2024).
14. Molinaro M. et al. Integrating the VO Framework in the EOSC. *ADASS XXIX proceedings*. 2019. URL: <https://arxiv.org/abs/1911.08205> (date of access: 11.12.2024).
15. Paseri L. From the Right to Science to the Right to Open Science : The European Approach to Scientific Research. *European Yearbook on Human Rights*. 2022. P. 515–542.
16. Paseri L. The European legal approach to Open Science and research data : doctoral thesis. 2022. URL: http://amsdottorato.unibo.it/10393/1/paseri_ludovica_tesi.pdf (date of access: 11.12.2024).
17. Regulation (EU) 2021/695 of the European Parliament and of the Council of 28 April 2021 establishing Horizon Europe – the Framework Programme for Research and Innovation, laying down its rules for participation and dissemination, and repealing Regulations (EU) No 1290/2013 and (EU) No 1291/2013 (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/695/oj> (date of access: 14.12.2024).
18. Regulation (EU) 2021/817 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2021 establishing Erasmus+: the Union Programme for education and training, youth and sport and repealing Regulation (EU) No 1288/2013 (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32021R0817> (date of access: 14.12.2024).

19. The Right to Science / ed. by H. Porsdam, S. Porsdam Mann. Cambridge University Press, 2021. 309 p. URL: <https://doi.org/10.1017/9781108776301> (date of access: 08.12.2024).
20. Wilkinson M.D., Dumontier M., Aalbersberg I.J., et al. The FAIR Guiding Principles for Scientific Data Management and Stewardship. *Scientific Data*. 2016. Vol. 3, no. 1. P. 1–9. URL: <https://doi.org/10.1038/sdata.2016.18> (date of access: 14.12.2024).

References:

1. Bonn Declaration on Freedom of Scientific Research (2020). Retrieved from: https://www.bmbf.de/bmbf/shareddocs/downloads/files/_drp-efr-bonner_erklaerung_en_with-signatures_maerz_2021.pdf?__blob=publicationFile&v=1.
2. Burgelman, J. C. (2021). Politics and open science: How the European Open Science Cloud became reality (the untold story). *Data Intelligence*, 3(1), P. 5–19. Retrieved from: https://doi.org/10.1162/dint_a_00069.
3. Charter of Fundamental Rights of the European Union (2012). *Official Journal of the European Union*. Retrieved from: http://data.europa.eu/eli/treaty/char_2012/oj.
4. European Commission (2000). Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Towards a European research area, COM/2000/0006 final. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0006:FIN:en:PDF>.
5. Directive (EU) 2016/801 of the European Parliament and of the Council of 11 May 2016 on the conditions of entry and residence of third-country nationals for the purposes of research, studies, training, voluntary service, pupil exchange schemes or educational projects and au pairing (recast) (2016). *Official Journal of the European Union*. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:32016L0801>.
6. Directive (EU) 2019/1024 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on open data and the re-use of public sector information (2019). *Official Journal of the European Union*. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32019L1024>.
7. Euronews (2020, January 22). Ursula von der Leyen speaks at the World Economic Forum | LIVE [Video]. *YouTube*. Retrieved from: https://www.youtube.com/watch?v=A7Q514z_dw.
8. European Commission (2015). A Digital Single Market Strategy for Europe (COM/2015/192 final). Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52015DC0192>.
9. European Commission (2012). A reinforced European research area partnership for excellence and growth (COM/2012/392 final). Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52012DC0392>.
10. European Court of Human Rights (1950). European Convention on Human Rights. Retrieved from: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG.
11. European Declaration on Digital Rights and Principles for the Digital Decade (2023/C 23/01) (2023). *Official Journal of the European Union*. Retrieved from: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:JOC_2023_023_R_0001.
12. European Union (2012). Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF>.
13. Explanations relating to the Charter of Fundamental Rights (2007/C 303/02) (2007). *Official Journal of the European Union*, 50. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:303:FULL>.
14. Molinaro, M., et al. (2019). Integrating the VO Framework in the EOSC. *ADASS XXIX Proceedings*. Retrieved from: <https://arxiv.org/abs/1911.08205>.
15. Paseri, L. (2022). From the right to science to the right to open science: The European approach to scientific research. *European Yearbook on Human Rights*, P. 515–542.
16. Paseri, L. (2022). The European legal approach to Open Science and research data : doctoral thesis. Retrieved from: http://amsdottorato.unibo.it/10393/1/paseri_ludovica_tesi.pdf.
17. Regulation (EU) 2021/695 of the European Parliament and of the Council of 28 April 2021 establishing Horizon Europe – the Framework Programme for Research and Innovation, laying down its rules for participation and dissemination, and repealing Regulations (EU) No 1290/2013 and (EU) No 1291/2013 (Text with EEA relevance) (2021). *Official Journal of the European Union*. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/695/oj>.

18. Regulation (EU) 2021/817 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2021 establishing Erasmus+: the Union Programme for education and training, youth and sport and repealing Regulation (EU) No 1288/2013 (Text with EEA relevance) (2021). *Official Journal of the European Union*. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32021R0817>.
19. Porsdam, H., & Porsdam Mann, S. (Eds.) (2021). *The right to science*. Cambridge University Press. 309 p. Retrieved from: <https://doi.org/10.1017/9781108776301>.
20. Wilkinson, M. D., Dumontier, M., Aalbersberg, I. J., et al. (2016). The FAIR guiding principles for scientific data management and stewardship. *Scientific Data*, 3(1), P. 1–9. Retrieved from: <https://doi.org/10.1038/sdata.2016.18>.

Kolomoiets K. Ensuring the right to enjoy the benefits of scientific progress and its applications within the European Union

The article analyses the international legal acts of the European Union (the Treaty on the Functioning of the European Union, the Charter of Fundamental Rights of the European Union, the Bonn Declaration on Freedom of Scientific Research, Directive (EU) 2019/1024 on open data and the reuse of public-sector information, Directive (EU) 2016/801 on the conditions of entry and residence of third-country nationals for the purposes of research, studies, training, voluntary service, pupil exchange schemes or educational projects and au pairing, Regulation (EU) 2021/695 and Regulation (EU) 2021/817), which set out certain provisions relating to the right to open science and the fifth European freedom, which provides for the free movement of knowledge and researchers. The analysis of the provisions of legal acts and doctrinal sources on the right to open science in the European Union (hereinafter – the EU) allows us to consider it as a derivative of the universal right to use the results of scientific progress and their practical application. The right to open science is a leading one in EU law, as it is comprehensive and affects various areas, from healthcare and education to technology and culture. Through the analysis of legal acts, various principles of open science have been identified, including unimpeded access to scientific knowledge for everyone, freedom of dissemination, mobility, internationalism, equality of access, and more. At the same time, the importance of FAIR principles as the basis for the circulation of open scientific data is analysed. The study in this article emphasises the importance of EU legal mechanisms in shaping the conditions for access to open science, use of the results of scientific progress and mobility of researchers, which contributes to global scientific cooperation, innovation and development of society. The right to open science in the EU is integrated into the general system of human rights as a logical extension of universal international norms, which underlines the adaptability of EU law to the challenges of modern global development of science and technology.

Key words: international legal acts, human rights, European Union, open science, scientific progress, cultural rights.